

KULTURHISTORISK AVDELING

Av JAN HENDRICH LEXOW

I

Av Stavanger Museums første årsberetning, som ble fremlagt på generalforsamlingen 15. februar 1878, fremgår at man allerede i løpet av det første året hadde tilveiebrakt 110 etnografiske gjenstander, 1500 mynter og medaljer, 40 eldre pengesedler, 6 gamle dokumenter, 30 gamle bøker og 200 oldsaker, «væsentlig danske fra Stenalderen». Disse gjenstander var oppført under «Den historisk-antikvariske Afdeling», og beretningen nevner dessuten en botanisk og en geologisk avdeling.

Stavanger Museums historie viser imidlertid at en zoologisk samling var det vesentligste for de menn som 1877 stiftet museet. Det er da påfallende at etnografien er nevnt som første post i formålsparagrafen: «Foreningens Formaal er at tilveiebringe en Samling af Gjenstander af ethnografisk og naturhistorisk Interesse samt af Oldsager, Mynter o.s.v. for med Tiden at faa istand et ordnet Museum for Stavanger By». Det er tydelig at man i første rekke la an på utenlandske samlinger hvor man kunne gjøre regning med redernes og skippernes velvilje og interesse. Direksjonens viseformann, adjunkt H. Bahr, laget allerede i museets første år en anvisning til skipper som dro ut på langfart om hvorledes de burde konservere naturalier og ba dem samtidig om å samle til museet på sine reiser. Resultatet var at den etnografiske samlingen i de første år fikk en tilvekst på omkring 100 nr. årlig. Intet tyder på at direksjonen eller museets første konservator, cand. pharm. S. A. Buch, har ansett innsamlingen av etnografiske gjenstander som ledd i vitenskapelig forskning. Det kan ikke nektes at både ledelsen og publikum har sett på den etnografiske samlingen, som i løpet av 75 år vokste til 581 nr., nærmest som et slags raritetskabinett. Det forhold at gjenstandene i det alt vesentlige er

innsamlet på stedet i museets første år av skipperne og misjonærer, gir den likevel både vitenskapelig og pedagogisk verdi. Den verdifulleste del av samlingen fra Melanesia ble hjembrakt i 1897 av skipperne Gustav Salvesen og Halvar Pedersen. Den kan holde mål med mange europeiske museer når det gjelder kvaliteten. Samlingens sammensetning er dog preget av tilfeldigheter og forteller mer om hvor byens flåte og misjonsselskapets misjonærer arbeidet, enn om de folkeslag hvorfra tingene kom.

Av konservator Buchs trykte katalog fra 1881 «Fortegnelse over Samlingene i Den historisk-antikvariske Afdeling af Stavanger Museum» fremgår at avdelingen «Ethnografiske gjenstande» omfatter 347 nr. hvorav nr. 1–69 ikke er spesifisert som annet enn «Forskjellige Gjenstande fra Landsbygdene i Norge».

1879 bestilte direksjonen en serie modeller av norske båter fra Svinesund til Vadsø av treskjærer Søren Nygrund. Det ser ut til at denne bestillingen henger sammen med en plan om å danne et fiskerimuseum som en egen «filial» av museet.

Begrunnelsen for denne plan var hensynet til «den stigende Interesse, hvormed vore Fiskerier mere og mere omfattes baade i rent videnskabelig og i mere økonomisk Retning». «Hensigten er her at samle baade fra vort eget og fra andre Lande, hvad der er af praktisk og videnskabelig Interesse i denne Branche. For en By som Stavanger, der aarlig sætter saa betydelige Kapitaler i de forskjellige Grene af Fiskbedriften, antages netop et saadant Fiskerimuseum – det først paabegynte her i Landet – at være paa rette Sted».

Det ble skaffet plass i to rom mot Nedre Strandgate ved at man fjernet noen ovner og bygget skap langs veggene. Initiativtaker har utvilsomt vært konservator Buch, og allerede året etter, dvs. 1880, forelå fra hans hånd en trykt «Fortegnelse over Gjenstandene i Fiskeriafdelingen af Stavanger Museum». Katalogen har 54 nr. hvor Nygrunds 18 båtmodeller er det viktigste. 7 båttegninger, 8 fiskekasser, 10 blikkbokser, endel fiskeredskaper, fisk og skjell og endelig hollandsk, engelsk og tysk hermetikk utgjorde avdelingen.

Fra bærskomiteen fikk museet oppfordring til å la seg representere ved Berlin-utstillingen 1880, og konservator Buch reiste ned med båthusmodellene og endel utstoppete pattedyr. Til reisen bevilget direksjonen kr. 50,- og Stavanger hermetiske fabrikk samt Stavanger avdeling av Det norske fiskeriselskap hver kr. 125,-. På utstillingen fikk museet tildelt bronsemedalje for de utstilte saker og Landhusholdningsselskapets museum i Berlin kjøpte hele modellsam-

lingen for 600 RM. En ny serie modeller ble omgående bestilt hos Nygrund, og de har siden 1926 vært deponert i Stavanger Sjøfartsmuseum. 1886 ble modellene sendt til en utstilling i Liverpool og museet fikk denne gang utstillingens sølvmedalje for modellene.

I museets historie ble «fiskerifilialen» et kort intermesso – heldigvis. Da konservator Buch forlot museet 1. februar 1882 for å overta sin nye stilling i Det norske fiskeriselskap i Bergen, døde tanken om å etablere en slik filial. I realiteten er Buchs arbeide for denne sak nærmest å betrakte som en forberedelse til den stilling han kom til i Bergen. I årene etter Buchs fratredelse og frem til 1909 trer etnografien og nyere tids kulturhistorie helt i bakgrunnen for direksjonens og konservators interesse. I nybygget fra 1893 ble «fiskerimuseets samlinger», dvs. båtmodellene, henvist til et skap i loftsalen i selskap med skjeletter, mens «forskjellige gamle norske gjenstander» var plassert i et skap i et lite kjellerrom hvor våpen fra forskjellige verdensdeler kledde veggene. Etnografien fikk plass i 4 skap i et eget rom ved siden av, mens kirkesamlingen ble anbrakt under den høye kuppelen som i alle år voldte direksjonen bry på grunn av lekkasjer.

På grunn av kulturhistoriens svake stilling ved museet varierer samlingens betegnelsen. Fra 1878 og fremover kalles den «Historisk-antikvarisk avdeling», i 1907 «Den etnografiske kulturhistoriske samling», i 1919 «arkeologisk-kulturhistoriske avdeling», men også «Den kulturhistoriske avdeling» som den senere har hett. Lovendringen 1911 antyder fire avdelinger, men nevner dem ikke ved navn: «Museets formål er at samle og bevare gjenstande dels av naturhistorisk eller etnografisk værd, dels av arkæologisk eller national kulturhistorisk betydning, samt gjennom samlingenes utstilling og paa andre maater at utbrede kundskab og videnskabelig interesse.»

Målsetningen er her gjort meget videre enn i museets første lov som bare nevnte innsamling. Først med loven av 1954 nevnes de tre avdelinger som hadde eksistert siden 1914: «Museets formål er dels å drive vitenskapelig forskning som hører inn under de tre avdelinger: den arkeologiske, den kulturhistoriske og den zoologiske, dels å samle og bevare gjenstander innen disse avdelinger, og å utbre kunnskap innen de samme forskningsfelter.» Formuleringene av formålsparagrafene illustrerer den forskyvning av museets virkefelt som fant sted i de første femti år fra samling til forskning.

Men frem til 1909 var den kulturhistoriske avdeling museets stebarn. For konservator Tor Helliesen, som tiltrådte 1882 og var alene om å ivareta av-

delingens interesser i årene frem til A. W. Brøgger tiltrådte i september 1909, var etnografi og nyere kulturhistorie nærmest brysomme emner, som han nødtørftig måtte ta seg av når gjenstandene kom inn. Hans interesse lå på helt andre felter. Den monteringen av samlingene han foretok da museet flyttet fra Nedre Strandgate til Skjævelandsstykket 1893, lot museet tre frem som et zoologisk museum.

Tilveksten til det som senere skulle bli kulturhistorisk avdeling var i de første 27 år etter konservator Helliensens tiltredelse preget av tilfeldigheter og merkverdig planløs. Hans katalogføring var ytterst summarisk med oftest bare en linje for hver gjenstand, undertiden med angivelse av giverens navn, men oftest bare med opplysning om gjenstandens art og nokså tilfeldige opplysninger om hvorfra den skriver seg. Dette gjør at samlingen har store grupper som ikke lar seg identifisere. I tidsrommet 1899 til 1903 er ikke innført en eneste tilvekst til tross for at Helliensens årsberetninger forteller om at samlingen fortsatte å vokse. Fordi det ble kjøpt gjenstander fra nær sagt alle steder i landet, kan ikke museets bondesamling sies å være homogen i den forstand at den illustrerer bygdenes kulturhistorie i Rogaland.

Det aller meste som er kommet inn til museet fra nyere tid har vært gaver. En av de større gaver fra museets første tid kom aldri inn til museet. Stavangers magistrat tilbød i 1880 73 kisteplater av tinn fra domkirken, og museet tok imot gaven og lånte umiddelbart deretter 60 plater til arkivar Erik Andreas Thomle ved Riksarkivet. Han publiserte 58 av dem 1880, 1881, 1882 og 1884 i *Personalthistorisk Tidsskrift*. Ti av platene ble overtatt av en privat samler og er ikke gjenfunnet mens 58 av de som ble sendt, dukket opp 86 år senere på Riksarkivets loft etter at saken var gått i glemmeboken etter museets siste henvendelse om saken 1921.

Myntsamlingen fikk endel tilvekst i begynnelsen av 1900-årene, for det meste amatørsamlinger fra nyere tid, men uten systematisk innkjøpspolitikk med bestemt mål for øye. Samlingen, som nå omfatter ca. 8000 nr., er temmelig ujevn og består for det meste av norske og utenlandske mynter og medaljer fra de siste to hundre år. Vitenskapelig interesse har først og fremst de eldre funn-mynter. Alle mynter eldre enn 1030 er beroende i arkeologisk avdeling. Samlingens sjeldneste mynt er den halvдалeren fra de nederlandske hansabyene Deventer, Kampen og Zwolle fra ca. 1540 som høsten 1948 ble funnet på jordet nord for Utstein kloster. Det kjennes bare en til av denne mynten i offentlige samlinger. Etter siste krig har museet stadig blitt konsultert av

myntsamlere for å få bestemt mynt, og gjennom innkjøp av sentrale standardverker har det stort sett lyktes å kunne yte denne publikumservice uten å måtte henvende seg til Universitetets Myntkabinett. Samlingen har imidlertid vært henvist til hvelvets mørke siden 1930. En plan fra 1951 om å lage skiftende små utstillinger i to spesialmontre er det håp om å få realisert i jubileumsåret. Museet fikk ingen representativ myntsamling. Dens preg av tilfeldige gaver gir den en viss primitiv sjarme, mens dens vitenskapelige og pedagogiske verdi er relativt beskjeden.

Den første gjenstandsgruppen som blir behandlet i museets årshfte, er ovner. I 1905 publiserte museets preparant Lars A. Tjøtta «Gamle norske ovne i Stavanger Museum». Det er også den første artikkel i årshftet med kulturhistorisk emne. Han fulgte opp i årshftene 1906 og 1908, og det ser ut til at hans fortegnelse er komplett inntil sistnevnte år.

Nettopp i 1905 og i de nærmest følgende år strømmer det inn bileggere til museet. På denne tid foregikk utskiftningen av bileggerne med vindovner i jærhusene, og en mengde av dem fant veien til museet via lokale skrap-handlere. Foranledningen til at museet tok seg av denne interessante gjenstandsgruppe og til Tjøttas publisering av den, var den store ovnutstillingen som Norsk Folkemuseum arrangerte i 1905 og Harry Fetts katalog over utstillingen. Fetts katalog betød en landevinning for norsk kultur. En ny og viktig, men praktisk talt upåaktet gren av norsk kunst ble lagt frem og gitt den første vitenskapelige bearbeidelse. Tjøttas kataloger kunne på mange punkter supplere Fetts, men bærer selvsagt preg av å være skrevet av en amatør. Symptomatisk for den manglende plan i museets forhold til nyere tids kulturhistorie er kjøpet i 1907 av Rullestadloftet fra Skånevik i Sunnhordland. Det ble oppstilt i museets park og forkom av mangel på skikkelig tilsyn inntil det ble revet og magasinert i 1921. Det er mulig at direksjonen har øynet muligheten til et lite bygningsmuseum i museets park. Det er iallfall bemerkelsesverdig at ennå så sent som i 1921 fikk konservator i oppdrag av direksjonen å ta kontakt med eierne av Lølandsbua i Sand for mulig kjøp av bua til museet etter at man to år tidligere forgjeves hadde anmodet Fortidsforeningen om å overta det.

Helliesen hadde i 1898 begynt med sine arkeologiske undersøkelser på Jæren jevnstid med sin insektfangst og hadde hverken tid eller interesse for å ta seg av den kulturhistoriske avdeling. Han har nok følt at han ikke strakk til, og allerede 1900 søker museet staten om midler til en vitenskapelig

utdannet konservator for den antikvariske samling. Først i 1908 ble stillingen opprettet, og i begynnelsen av september 1909 tiltrer Anton Wilhelm Brøgger som konservator.

II

Bare noen dager etter sin tiltredelse ble Brøgger innvilget 4 måneders permisjon for å ta doktorgraden på avhandlingen «Den arktiske steinalder i Norge». Det var en meget kvalifisert og myndig 24-åring som nå fikk ansvaret for museets antikvariske og kulturhistoriske samlinger. Med administrativ dyktighet, rike vitenskapelige evner, handlekraft og friskt pågangshumør hadde han alle forutsetninger for å løse de oppgaver som lå foran ham. De fire årene han tilbragte i Stavanger ble grunnleggende for museets videre utvikling. Det var selvsagt arkeologien som lå hans hjerte nærmest, men kulturhistorien får med Brøggers omkalfatring av utstillingssamlingen for første gang tre frem som en selvstendig enhet i museet. Administrativt var den dog fremdeles knyttet sammen med arkeologien likesom i Bergens Museum. Brøgger så klart de muligheter som lå i samlingene når det gjaldt å illustrere Rogalands kulturhistorie.

Museets lokaler var slik at skulle arkeologien og kulturhistorien få plass, måtte zoologien vike. Alt det første året måtte Helliesen avgi to saler i 1. etasje for utstilling av oldsaker, og det ble skaffet magasinplass i kjelleren til det som ikke kunne utstilles. I 1912 ble en del av loftsetasjen pusset opp og innredet til by- og kirkesamlingen. Over kirkesakene i kuppelsalen hengte man i 1915 hvalskjelettene av mangel på bedre plass. «Heller ikke forhøier det den kirkelige stemning man skulle føle,» skrev Eyvind de Lange i sin 40-års beretning. I den lange salen der Stavanger Sjøfartsmuseum nå holder til, ble utvalgte deler av bysamlingen stillet opp i tre båser etter interiørprinsippet så langt det var mulig med de gjenstander og ressurser man disponerte, et i renessanse-barokk, et i rokokko og et i empire. Samtidig ble samlingene grundig revidert og pusset opp. Det gjelder også bondesamlingen. I noen mindre rom i kjelleren ble det skaffet utstillingsplass også til denne med hovedvekten på sakene fra Ryfylke og Jæren. Systematiske spesialgrupper ble laget for samlingene av ovnsplater og for lys og lysstell. Ovnsplatene fikk et stort rom i kjelleren og ble montert i grupper etter de forskjellige jernverk. Det er beklagelig at museets etter hvert meget betydelige ovnsamling, vel den største

Empirerom montert 1912 av Thor B. Kielland.

i landet etter Norsk Folkemuseums, må føre en magasintilværelse under de nåværende plassforhold. Brøgger hadde til dette arbeide assistanse av gymnasiasten Thor Bentz Kielland som her fikk den første anledning til å vise sine uvanlige evner som museumsmann. Resultatet av Brøggers og Kiellands arbeide med den kulturhistoriske avdeling ble fremlagt i en anonym artikkel i årsheftet for 1913. Artikkelen er sannsynligvis skrevet av begge og gir en kort innføring i generell stilhistorie fra renessanse til empire. Samlingens montering etter stilhistorisk prinsipp gjorde den tiltalende og lett tilgjengelig for publikum. Særlig er det grunn til å fremheve empirerommet hvor Kielland skapte et interiør som slo an en spesifikk lokal tone ved at han kopierte en enkel klassisistisk veggdekor i Skagen 18.

Brøgger anla en ny aksesjonskatalog, felles for oldsaksamlingen og den kulturhistoriske samling, og kastet seg med rastløs energi inn i arbeidet med alle de uløste oppgaver som lå og ventet. Han overså lett vanskelighetene og utnyttet mulighetene. Han gjorde avdelingen til et effektivt redskap i kultur-

vernet. Hans initiativ viste igjen også i museets årshäfte der dr. Edvard Bull skrev om det forsvunne Olavsklosteret i Stavanger (1911) og om norske embetsmenn som sjørøvere i Sirevåg 1445 (1913), professor Magnus Olsen om runeskriftene på de middelalderske blykorsene fra Bru (1911), meieribestyrer Joakim Grude om jærhuset (1910) og Thor B. Kielland om Stavanger domkirkes sølv (1911). Den praksis å la medarbeidere utenfor museets personale få plass i museets publikasjon når de behandlet emner av lokal interesse, er siden blitt fulgt.

Brøggers egne bidrag til byens og distriktets nyere kulturhistorie imponerer både ved sin allsidighet og ved sin kvalitet. I løpet av tre år gjennomgikk han systematisk diplomatariet med henblikk på byens historie. Resultatet ble det sentrale byhistoriske verk «Stavangers historie i middelalderen» som utkom 1915. Forordet er datert 30. november 1914, ett år etter at han forlot byen. En imponerende arbeidsinnsats ligger bak dette verket. Han har forsøkt å gjøre boken leselig for en større krets enn den strengt vitenskapelige. Den har mange gode sider som historisk verk til tross for at man merker den ikke er skrevet av en faghistoriker.

Da Rogaland Historielag ble stiftet 25. mars 1912, ble Brøgger valgt til lagets formann. Hans ettermann ble konservator Gjessing som igjen ble fulgt av Eyvind de Lange, som satt som formann til 1920. I lagets første årbok fra 1914 publiserte Brøgger Ulric Frideric Aagaards Jærkart fra 1728. Aagaards bykart fra 1726, det eldste kjente fra Stavanger, hadde han i 1912 besørget fotografert i København til utstilling i museet. Dette viktige kartet gjorde han kjent i en artikkelrekke i Stavanger Aftenblad juni 1912.

Den nære kontakt som ved Brøggers initiativ ble knyttet mellom museet og den lokalhistoriske forskning, har senere vært til glede og nytte for begge parter. Hans tiltakslust når det gjaldt historisk forskning og kulturvern, skapte også en annen institusjon som i alle år har vært knyttet til den kulturhistoriske avdeling. Straks ved sin tiltredelse drøftet han med professor Haakon Shetelig en tanke som denne hadde fremsatt i 1908, nemlig å opprette en Stavangeravdeling av Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Brøgger skrev en artikkel om saken i Stavanger Aftenblad 17. august 1911 og fikk 28 kjente Stavanger-borgere til å undertegne et opprop om stiftelse av en lokal avdeling.

Det konstituerende møtet ble holdt i Understøttelsen 13. mai 1912 med ca. 130 fremmøtte. Brøgger ble valgt til formann. Idérik og flittig som Brøgger

var, fikk han utrettet det utrolige i løpet av det ene året han bestyrte avdelingen før han flyttet til Kristiania for å overta den nyopprettede stilling som underbestyrer ved Universitetets Oldsaksamling. Hans arbeide for kulturvern i videste forstand strakte seg helt inn i hans egen samtid. Han tok opp nesten alle de saker avdelingen senere har stelt med: Utstein kloster, Avaldsneskirken, Bispekapellet, Stavanger domkirkes interiør og bevaring av Sola kirkeruin. En systematisk gjennomgåelse av fylkets kirker ble påbegynt, og han rakk å besøke ca. 35 av dem. Resultatet ble en seddelkatalog over kirkene med de opplysninger som forelå trykt supplert med hans egne iakttagelser på stedet om bygninger og inventar. Denne registreringen har senere vært til uvurderlig hjelp for bestyreren av kulturhistorisk avdeling. Svakheten ved katalogen var at dens data ikke ble supplert med kirkeregnskapenes opplysninger. Det er det senere delvis rettet på.

Av Brøggers kulturhistoriske artikler fra hans tid ved museet skal nevnes to. I Fortidsforeningens årbok for 1911 og 1912 publiserte han: «Svithuniana. Av Stavanger Domkirkes inventar før restaurationen» og «Stavanger Domkirkes kor og dets byggmester, biskop Arne». I Stavanger bys jubileumsverk «Stavanger 1814–1914» bidro Brøgger med en artikkel om «Stavangerhus og byen omkring 1814». Dette er den første oversikt en har over byens bygningskultur, idet artikkelen favner meget videre i tid enn tittelen antyder.

Såvidt en kan se, er Brøgger også den første i byen som anmelder nye bygg i avisartikler. Det er spesielt de villaer som anvender gamle lokale arkitektoniske motiver som fengsler ham. Han planla i 1912 et stort kulturhistorisk billedverk om Rogaland. Det ble laget av professor J. Z. M. Kielland og fotograf Wilse og utkom 1915 med tittelen «By og bygd i Stavanger amt, Ryfylke – Karmøy – Jæderen». Brøgger skrev et langt og begeistret forord som bedre enn kanskje noe annet forteller om hans glede over å kunne vekke sansen for nasjonale og historiske verdier. Forordets siste setning er en programerklæring karakteristisk for ham: «Fremtiden tilhører dem som også verner om fortiden.»

III

Etter Brøggers avgang 15. oktober 1913 overtok cand. philol. Helge Gjessing avdelingen, og etter Helliesens død 16. juli 1914 ble han museets direktør. Helliesens død førte til en hel omlegning i museets virksomhet. Mens man

tidligere hadde lagt hovedvekten på de naturhistoriske samlingene, ble der nå i henvendelser til direksjonen fra Brøgger og Gjessing pekt på den linje museet måtte slå inn på for å fylle sin oppgave. Hovedvekten ved museets virksomhet måtte forskyves fra den naturhistoriske sektor til arkeologien og kulturhistorien. Gjessing foreslo at bestyreren av den arkeologisk-kulturhistoriske avdeling også skulle være museets direktør og at der både ved denne og ved den naturhistoriske avdelingen skulle ansettes assistenter. Etter at disse forslagene var vedtatt ble Fritz Jensen ansatt 1. oktober 1914 ved den naturhistoriske og cand. philol. Jan Petersen 14 dager deretter ved den kulturhistoriske avdeling. Den nyordning som ble resultatet av Brøggers og Gjessings utredninger, førte altså til at kulturhistorisk avdeling ble oppfattet som selvstendig avdeling på linje med den naturhistoriske og arkeologiske. I museets aksjesjonskatalog fortsatte imidlertid innføringen av kulturhistoriske gjenstander sammen med oldsakene frem til 1917, da egen protokoll ble anskaffet for kulturhistorisk avdeling. Jan Petersen ble værende i stillingen bare et år hvoretter han overtok stillingen som konservator ved Universitetets Oldsaksamling. Det ble i hans tid som assistent planlagt en hel omkalfatring av den kulturhistoriske avdelings utstilling. Hittil hadde samlingen ført en nokså omflakkende tilværelse spredt fra kjeller til loft. Særlig uheldig var de fuktige kjellerrommene for saker av tre. Planen fra 1915 gikk ut på å skaffe den kulturhistoriske samlingen bedre plass ved å flytte den zoologiske samling til 3. etasje og la kulturhistorien få 2. etasje. Denne omordningen skulle ta tid, og store deler av bysamlingen og det vesentligste av bondesamlingen forble fortsatt magasinert. I 1915 ble det etnografiske materialet praktisk talt i sin helhet magasinert – symptomatisk for den nye linje som heretter ble fulgt, nemlig å konsentrere virksomheten om det lokale kulturmiljø. Samtidig med at samlingen ble lagret ble det satt opp egen katalog for den.

Da Jan Petersen fratrådte 1. august 1915, ble han etterfulgt av cand. philos. Johannes A. Bjerkan, som forble i stillingen frem til 1. april 1923. Fra og med 1918 var stillingen omgjort til konservatorstilling. En relativt god økonomi under verdenskrigen tillot Bjerkan å foreta en rekke innkjøpsreiser for avdelingen. Særlig fra Ryfylke lyktes å erverve mange gode ting, og Bjerkan kjøpte også opp utenfor fylkets grenser, nemlig i Sirdal viss bygdekultur er intimt knyttet til Rogaland. I årsheftet for 1916 gjenspeiles den intense innkjøpsvirksomheten i Bjerkans tilvekstfortegnelse for årene 1915 og 1916. Den er lagt opp etter mønster av Bergens Museums tilvekstfortegnelse viss inn-

deling er fulgt slavisk. Denne kostbare måten å publisere tilveksten på ble en engangsforeteelse i årboken. Fra og med 1917 er årsberetningen for den kulturhistoriske avdeling skilt fra oldsaksamlingens. Bjerkans reiser i distriktet resulterte i en gledelig tilvekst til bygdeavdelingen, men plassproblemet ble selv sagt ennå vanskeligere i museets trange lokaler.

Ved den viktigste begivenhet ved kulturhistorisk avdeling under første verdenskrig var Bjerkan ikke medvirkende. Etter forslag fra konservator Thor B. Kielland arrangerte museet en stor sølvutstilling fra midten av februar til midten av mars 1916 i 3. etasje. Kielland hadde i lengre tid gjort forarbeider til en utstilling av alt gammelt sølvtøy fra Rogaland, uansett hvor det måtte være kommet fra og dessuten kirkenes altersølv. Utstillingen ble laget av Kielland og Gjessing i fellesskap og omfattet ca. 1300 nr. Til åpningen forelå en trykt katalog, og hensikten var å publisere utstillingsens vitenskapelige resultat i en moderne billedkatalog med beskrivende tekst og gjengivelse av stemplene. Resultatene av utstillingen og forarbeidet med kildene til gullsmedenes historie ble et praktverk på 350 sider utgitt av museet i 1918. Kiellands sans for typografisk kvalitet og boktrykker Jacob Dreyers interesse for verket satte med denne boken en standard, også når det gjelder formatet, for de gullsmedverker som senere er utgitt i Norge. Gjessing hadde ansvaret for avsnittet om kirkesølv, men ellers er dette Kiellands verk. Boken ble trykt bare i 500 eksemplarer og er med årene blitt en etterspurt og kostbar sjeldenhet i antikvariatene.

Sølvutstillingen var den første separatutstilling ved museet. Fire år senere arrangerte Bjerkan en utstilling over «Gamle Stavanger-bilder» eldre enn 1870. Den omfattet malerier, stikk, tegninger og litografier mens fotografier ikke ble tatt med. Resultatet av registreringen ble en katalog trykt både i årboken og separat hvor 40 av de utstilte bilder var gjengitt i offsettrykk. Denne katalogen har vært meget nyttig for alle som senere har arbeidet med byens historie. Det gjelder også katalogen over den neste utstillingen Bjerkan arrangerte, nemlig utstillingen våren 1922 over malte portretter 1600–1850. Dessverre hindret museets økonomi at arbeidet med portrettene ble fulgt opp med en fyldig billedkatalog, slik planene var.

I utstillingsrommene som ble disponible i 2. etasje, fikk avdelingen i 1918 tre rom. Kirkesamlingen ble flyttet ned fra kuppelsalen, mens to rom ved å deles med lettvegger ga plass til barokk-, rokokko- og empireinteriører. Det mest interessante kjøp som under krigen ble gjort til avdelingen, var et hjørne-

skap av Anders Smith. Det kostet kr. 9000,-, en svær sum i relasjon til museets driftsregnskap på vel kr. 26 000,-. Bjerkan opplevet de samme problemer som senere har vært en stor svakhet ved afdelingens gjenstandsmasse, nemlig at registreringene i Helliensens tid var så ufullstendige at tingene i stor utstrekning ikke lot seg identifisere hverken med hensyn til proveniens eller giver. For samarbeidets skyld ble der i januar 1921 opprettet en konferanseprotokoll for ukentlige møter mellom kollegene og direksjonens formann, konsul Frederik Hansen. Ordningen viste seg imidlertid for tidskrevende og siste innførsel ble gjort 23. mai 1922.

De økonomiske vanskeligheter som tårnet seg opp for museet i begynnelsen av 1920-årene på grunn av sviktende offentlige bidrag o.a., førte til at direksjonen i 1923 fant å måtte innskrenke virksomheten. Og dette gikk i første rekke ut over kulturhistorisk avdeling. I et direksjonsvedtak 10. desember dette år heter det: «Særlig blir den kulturhistoriske avdeling saa sterkt hemmet i sin utvikling paa grund av plassmangel at arbeidet inden denne avdeling i det vesentlige egentlig maa betragtes som ophørt og konservatorstillingen i virkeligheten fortiden uten praktisk betydning. Direksjonen finder det under ovennevnte vanskelige omstendigheder paakrevet at den nuværende indehaver av konservatorposten ved den kulturhistoriske avdeling opsies til fratrædelse den 31te desember d.a. Stillingen vil derefter bli at holde ubesat indtil bedre tider.»

Bjerkans avskjed innleder et interregnum i afdelingens historie som strakte seg over 6 år inntil samlingene skulle monteres på nytt i nybygget. For årene fra 1922 til 1924 foreligger ingen beretninger fra afdelingen. Den stagnerte. Fra 1924 til og med 1928 skrev direktør Jan Petersen kortfattede beretninger som forteller om innkomne gaver. Ved museets 50-års jubileum 1927 holdt han en tale hvor han beklaget stilstanden ved afdelingen. I det han uttrykte håpet om bedre tider, pekte han på de oppgaver som lå og ventet for afdelingen. For det første utforskning av fylkets bygdekultur hvor hittil så lite var gjort. Videre vitenskapelig bearbeidelse av byens renessanse- og barokk-kunst, og endelig fortsettelse av det registreringsarbeid i fylkets kirker som var påbegynt av Brøgger.

Petersen tok selv initiativ til å få gjort noe med den førstnevnte av disse oppgavene. Han henvendte seg til lærer Magnus Våge og ba ham gjennomgå museets tekstilsamling, som i alle år for det alt vesentlige hadde ligget nedpakket. Store grupper var helt uten opplysninger, og Våge satte opp ny katalog

og bestemte tekstilene ut fra sitt inngående kjennskap til bygdens draktskikk. Resultatet ble fremlagt gjennom en stor utstilling i oktober 1927. Den var åpen i 4 måneder og ble besøkt av ca. 7000. Den trykte katalogen hadde hele 562 nr., og i årsheftet for 1925–28 gjorde Våge kortfattet rede for utstillingens resultat. At denne verdifulle samling ikke er tilgjengelig for de mange som er interessert i drakthistorie er meget beklagelig. Den utstillingen avdelingen arrangerte av utvalgte deler fra samlingen i 1976, viste hvilket behov det er for å kunne presentere museets tekstiler permanent.

En annen av de oppgavene Jan Petersen pekte på var tatt opp av Dorothea S. Platou i hennes magisteravhandling om billedskjæreren Anders L. Smith. Avhandlingen ble utgitt 1928 av Dreyers grafiske anstalt, og direksjonen bevilget kr. 1500,- til utgivelsen mot at museet fikk disponere 600 eksemplarer.

I mangel av bestyrer for avdelingen engasjerte man høsten 1927 og våren 1928 stud. mag. Randi Øksnevad til å katalogisere tilveksten siden samlingen ble uten bestyrer. Hun katalogiserte også hele myntsamlingen og en del eldre restanser. Men det sa seg selv at i lengden kunne ikke avdelingen fungere uten kvalifisert leder.

IV

I 1929 regnet man med at museets nybygg skulle stå ferdig sommeren 1930, og mag. art. Robert Kloster ble ansatt for 6 måneder for å innrede og omordne den kulturhistoriske avdeling i nybygget. Året etter ble ansettelsen forlenget for et år, og 1931 ble han fast ansatt som konservator. Avdelingens historie i de følgende år frem til i dag er preget av at samlingen har vært bestyrt av fagfolk med full vitenskapelig kompetanse.

Kloster overtok ledelsen av avdelingen i begynnelsen av oktober 1929 og gikk straks i gang med innredningen av bysamlingen i 2. etasje etter stilhistoriske retningslinjer og av bondesamlingen i 3. etasje ordnet topografisk og typologisk. Den gamle kuppelsalen ble nyttet til utstilling av kirkesamlingen og trappehuset til utvalgte deler av ovnsamlingen. I nybyggets kjeller ble påbegynt en magasin- og studiesamling etter moderne prinsipper. Konservator dr. Einar Lexow fra Bergens Museum og museumsdirektør dr. Thor B. Kieland fra Kunstindustrimuseet i Oslo bisto med råd ved planlegningen.

Ved gjenåpningen av museet 29. november 1930 presenterte den kulturhistoriske avdeling seg i en pedagogisk instruktiv og estetisk tiltalende form.

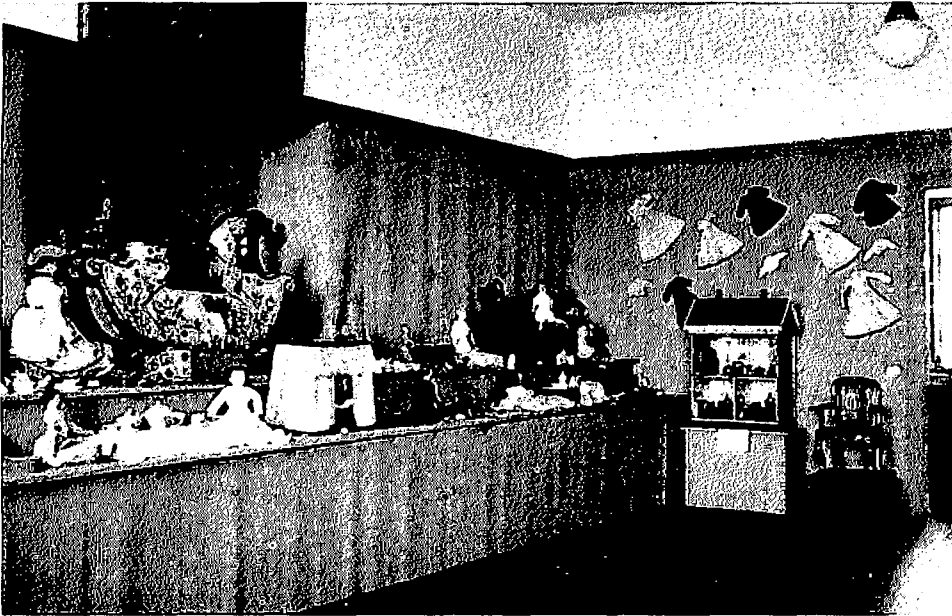

Møbler fra Bjergabua montert 1930 av Robert Kloster.

At den tre år eldre nyinnredning av Bergens Museums kulturhistoriske avdeling hadde vært normgivende for Klosters innsats, var åpenbart. For å gjøre publikumssamlingen lett tilgjengelig utarbeidet Kloster en trykt fører. Den linje som Brøgger hadde innledet var nå blitt fulgt opp på en måte som klart ga uttrykk for avdelingens formål, nemlig å illustrere Stavangers og Rogalands kulturhistorie. Den etnografiske samlingen og myntene, som stifterne la slik vekt på, var nå henvist til magasin og hvelv.

Fra første stund tok Kloster fatt på en rekke vitenskapelige undersøkelser. I årsheftet for 1928–30 publiserte han 6 artikler. Den mest sentrale forskningsoppgaven som forelå, gjaldt renessanseinventaret i Rogalands kirker. Det som gjør denne gjenstandsgruppen så verdifull i større sammenheng, er at kirke-regnskapene fra 1600-årene er bevart. De kan fortelle om hvem som har laget tingene. Klosters arbeide med dette store og viktige materiale ble publisert av museet 1936 i boken «Stavangerrenessansen i Rogalands kirker».

Gjennom forelesninger og omvisninger gjorde han samlingen tilgjengelig,

Fra utstillingen «Barn i lek» montert 1937 av Harald Hals.

og han kunne gjennom sin lærervirksomhet ved Stavanger tekniske aftenskole gjøre den anvendelig til undervisningsbruk for byens yngre håndverkere. Han foretok en rekke reiser i fylket for å registrere gammel bebyggelse og kirkekunst, og noen av resultatene publiserte han i Stavanger Turistforenings årbøker for 1931, 1932 og 1935.

Kloster forlot byen allerede 1. februar 1932 for å overta konservatorstillingen ved Bergens Museum. Hans etterfølger ble mag. art. Harald Hals II fra 1. juli 1932. Hals så det som sin oppgave ved museet først og fremst å arrangere utstillinger som trakk frem i lyset lite kjente gjenstandsgrupper og å bringe nye besøkende til museet. I de 7 årene han bestyrte avdelingen, lyktes det å avholde en rekke betydningsfulle utstillinger. En vanskelighet som hindret meget i denne utadrette virksomheten var at museet manglet eget lokale for skiftende utstillinger. Hver gang måtte deler av bysamlingen stues bort. De vitenskapelig viktige av de 8 utstillingene han sto for, var «Keramikk Rogaland» (1952), «Kirkelige tekstiler fra Stavanger bispedømme» (1933) og

«Tinn i Rogaland» (1938). Fra disse foreligger trykte kataloger (for paramentenes vedkommende i årsheftet 1932–33). Et hefte som ble utgitt til utstillingen «Barn i lek» (1937) er ingen katalog, men en artikkelsamling omkring emnet. Det karakteristiske for Hals' utstillinger var et nært samarbeide med brukskunstbevegelsens representanter i byen. Utstillingene skulle ikke bare være historisk orientert. Han hadde en engasjerende aktiv holdning til dagens aktuelle tendenser både når det gjaldt stil og smak og for de sosiale aspekter ved miljøvern og kunsthåndverk. Han tok opp samarbeid med bygdemuseene i fylket og var museumsteknisk konsulent for flere av dem. Med bidrag fra Bergens Museums forskningsfond begynte han en systematisk bygningsarkeologisk undersøkelse av Utstein kloster og gjorde arkivstudier med henblikk på en publikasjon om klosteret. Et av resultatene av hans arbeide med klosterets historie var påvisningen av hvorledes kirken hadde fått sin plan ved å trekke inn en samtidig, liknende plan fra Inchcolm Abbey i Skotland. («Et bidrag til Utstein klostets bygningshistorie». Rogaland Historielag 1935).

Hals interesserte seg spesielt for håndverkshistorie og gjorde en rekke forarbeider med henblikk på en oversikt over Stavangers håndverkshistorie. Han analyserte byens borgerbok og fremla resultatet i en interessant artikkel i Rogaland Historielag 1939.

Da den kulturgeografiske registrering på Vestlandet kom i gang i Bergens Museums regi påtok avdelingen seg oppdraget for Rogalands vedkommende, men Hals rakk ikke over meget før han forlot Stavanger.

I museets årshefte publiserte Hals i alt 13 bidrag. Blant disse må fremheves artiklene om loftet fra Guggedal i Suldal, fylkets eldste bygning av tre, om futegården Sandsgård i Ryfylke, om en stavangersk stoltype fra ca. 1800 og om kongevinduet fra Stavangers rådhus.

Siden byfogd Jonas Schanche Kiellands død 1930 hadde hans arvinger, som var fraflyttet byen, forsøkt å finne en løsning som kunne bevare Ledaal. Saken trakk ut på grunn av økonomiske vanskeligheter, men i 1935 vedtok direksjonen å kjøpe bygningen med henblikk på å gjøre den til et bymuseum. Året etter gikk kjøpet i orden ved formidling av direksjonens formann, konsul Gustav A. Arentz. Hans arvinger innløste generøst i 1939 en større panteobligasjon slik at museet nå eide huset gjeldfritt. Foreløpig kunne man bare disponere 2. etasje idet 1. og 3. var leiet bort. Konkrete planer for utnyttelse av bygningen ble først fremlagt 1944.

I utstillingssamlingene ble Hals' eneste bidrag montasjen i trappehallen av

et utvalg av museets våpen. Faglig hjelp til dette fikk han av spesialisten Jacob I. Mathiesen fra Kunstindustrimuseet i Oslo. Mathiesen skrev også en kort og instruktiv artikkel i årsheftet (1933–34) om samlingen som besto av 188 nummer. Hans karakteristikk av den var at den representerer hærens bevæpning fra 1600-tallet frem til midten av 1800-tallet samtidig som den inneholder misunnelsesverdige enkeltstykker ved siden av saker som burde byttes ut.

Etter at Harald Hals fratrådte 1. august 1939 for å overta konservatorstillingen ved Vestfold fylkesmuseum i Tønsberg, ansatte direksjonen mag. art. Ole Fredrik Hvinden-Haug som bestyrer av avdelingen. Han hadde blant annet spesielle forutsetninger for å ta seg av Ledaal idet han i studietiden hadde arbeidet med gamle herregårder i Østfold.

Han tiltrådte i november på et tidspunkt som hindret større utadrettet aktivitet ved museet. Likevel lyktes det ham å lage en spesialutstilling av museets inventar fra Stavanger domkirke. Den ble åpnet 10. mars 1940 i kirkesalen for antikvariske myndigheter som var i byen for å diskutere domkirkens restaurering. Utstillingen var overraskende fyldig idet katalogen hadde 112 nummer.

Som offiser deltok han i krigsoperasjonene etter 9. april, og ble av den grunn hindret i sitt arbeide i to måneder. Deretter ble det hans oppgave å stå for nedpakking av avdelingens samlinger. På Ledaal rykket brannvesenet inn i 2. etasje, så her var intet å gjøre. Hvinden-Haug fikk desverre bare arbeide et år som konservator.

Julen 1940 reiste han til Oslo for å gifte seg, men ble syk på sin bryllupsreise og fikk et langt sykeleie. Han døde 30. april 1941 og avdelingen ble uten leder i halvannet år inntil konservator ved Vestlandske Kunstindustrimuseum, mag. art. Thorvald Krohn-Hansen, ble ansatt fra 1. april 1942. I 2½ måned før hans tiltredelse engasjerte direksjonen stud. mag. art. Svein Molaug for å få utført endel arbeide ved avdelingen som hadde hopet seg opp.

Krigssituasjonen med nedpakkete og fra 1943 evakuerte samlinger og utstillingslokalene omgjort til skolerom gjorde det nødvendig å konsentrere avdelingens virksomhet om forskning og planlegning. Krohn-Hansen utnyttet mulighetene så langt det var mulig til å arbeide med håndverkshistorie, spesielt norsk gullsmedkunst.

I løpet av de fire årene hans i Stavanger publiserte han 5 artikler i museets årshefte og 6 i andre publikasjoner foruten sin magisteravhandling «Norske

velkomster». Dessuten utarbeidet han manuskriptet til sin del av verket «Bergens gullsmedkunst fra laugstiden» som først ble utgitt i 1957. Av spesiell bygningshistorisk interesse for Rogaland er artikkelen «Jord- og steinhus på Jæren» i årsheftet 1942–43 som bygget på tegninger fra 1912 utført av museets daværende preparant Lars A. Tjøtta. Videre hans utredning om sorenskrivergården Næsgaard i Egersund (1941–42).

Museets boksamling var ikke på noen måte tilstrekkelig for å kunne fylle sin oppgave som vitenskapelig håndbibliotek for avdelingen. Både når det gjaldt nyere norsk og nordisk kulturhistorisk litteratur og lokalhistoriske kildeverker angående Stavanger og Rogaland trengte biblioteket store suppleringer for å kunne tjene forskningsoppgavene ved avdelingen. Krohn-Hansen gjorde en stor innsats for å kunne rette opp manglene. Bare i året 1944 skaffet han 363 bind til boksamlingen.

Som sekretær for et eget utvalg for Ledaal utarbeidet Krohn-Hansen en detaljert restaurerings- og møbleringsplan som ble godkjent av direksjonen. Den ble senere lagt til grunn da man etter krigen kunne ta fatt på restaureringen og innredningen.

Arbeidet ved avdelingen lå stort sett nede vinteren 1945/46 på grunn av konservators sykdom. 1. april 1946 fratrådte han bestyrerstillingen for å overta direktørstillingen ved Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum i Trondheim. Som ny konservator tiltrådte mag. art. Helen Wright Engelstad 3. juni.

V

Det ble Helen Engelstads viktigste oppgave å legge den endelige plan for Ledaals restaurering og innredning samt å bringe avdelingens samlinger på plass igjen i de nedslitte lokaler. Direktør Thor B. Kielland var nå som tidligere i avdelingens historie en trofast og sakkyndig rådgiver. Planene for innredning av lokalene på Ledaal ble hele tiden utarbeidet i nært samarbeid med ham, som jo kjente bygningen og miljøets historie bedre enn noen annen. Ledaal-utvalget bestod av formannen konsul L. W. Hansen, direktør Axel Lund, konsul Alfr. Mår, finansrådmann Johs. Johnsen og konservator Helen Engelstad. Konsul Hansen og konsul Mår sikret restaureringen ved en innsamling blant privat interesserte, og i mars 1947 ble arbeidet satt i gang etter arkitekt Valdemar Hansteens tegninger. Restaureringsplanen forutsatte at interiørene såvidt mulig ble ført tilbake til tiden omkring 1850 og slik at byg-

Bødkerredskaper montert 1947 av Helen Engelstad.

ningen fremtrådte som et herregårdsmuseum, men samtidig slik at bygningen kunne brukes til representasjon ved ganske særlige anledninger. Stavanger kommune påtok seg vedlikeholdet av Ledaalhagen. For å ha et solid grunnlag for utformingen av hagen, som i årenes løp var blitt temmelig igjengrodd, gjennomgikk konservator Engelstad kildene til hagens historie og publiserte resultatet i årsheftet for 1945. I store trekk førte man hagen tilbake til sin opprinnelige franske plan med markert midtakse, dog med bibehold av vakre gamle trær.

Helen Engelstads gjenmontering av samlingene sommeren 1947 fulgte stort sett den plan som var laget av Krohn-Hansen. Bysamlingen og kirkesamlingen stod frem omtrent som før, mens utstillingen i bondesamlingen la større vekt enn tidligere ved de kvinnelige sysler. I 2. etasje ble det avsatt plass til en liten håndverksavdeling samt en krok for den gamle offisin fra apoteket Hygiea. 29. juli 1947 ble samlingene gjenåpnet for publikum etter å ha vært utilgjengelig i 7 år.

Plassmangelen i magasinet var og er fremdeles så prekær at noen museal forsvarlig ordning av de magasinerte gjenstander ikke er mulig.

Konservator Engelstad fulgte opp den linjen Harald Hals hadde slått inn på med et nært samarbeid med foreningen Brukskunst. Før monteringen av samlingene tok til, ble lokalene stillet til disposisjon for foreningen for en utstilling av gammel norsk billedvev. Fru Engelstad foresto selv monteringen. Som en av landets fremste tekstilekspertter sa det seg selv at hun i de 14 månedene hun var ansatt ved museet, gjennom foredrag, kåserier og undervisning gjorde hva hun kunne for å øke interessen for og kjennskapet til gammel draktskikk og nyttevev i distriktet.

Alene ville hun ikke kunnet påta seg nymonteringen og arbeidet med Ledaal. Blant dem som assisterte ved oppstillingen av samlingene var cand. philol. Lauritz Opstad. Da konservator Engelstad fratrådte 1. september 1947 for å overta rektorstillingen ved Statens kvinnelige industriskole i Oslo, ble han midlertidig konstituert som bestyrer.

Opstad var meget interessert i undervisning og utarbeidet en rekke arbeidsoppgaver i kulturhistorie for skoleelever, delvis i samråd med historieseksjonen ved St. Svithun skole. Også Opstad aktualiserte samlingene ved omvisninger, studiekurser og foredrag. Viktig var at avdelingen fikk varig nært og godt samarbeid med byens aviser.

Samarbeidet med Stavanger Brukskunstforening fortsatte med en utstilling i museet i april og mai 1948 av Jan R. Stangebys applikerte tepper, sølv fra firmaene Tostrup og David Andersen samt smykker av Alf Eriksen. Stavanger Boktrykkerforening fikk i februar samme år disponere plass til utstilling av årets vakreste bøker.

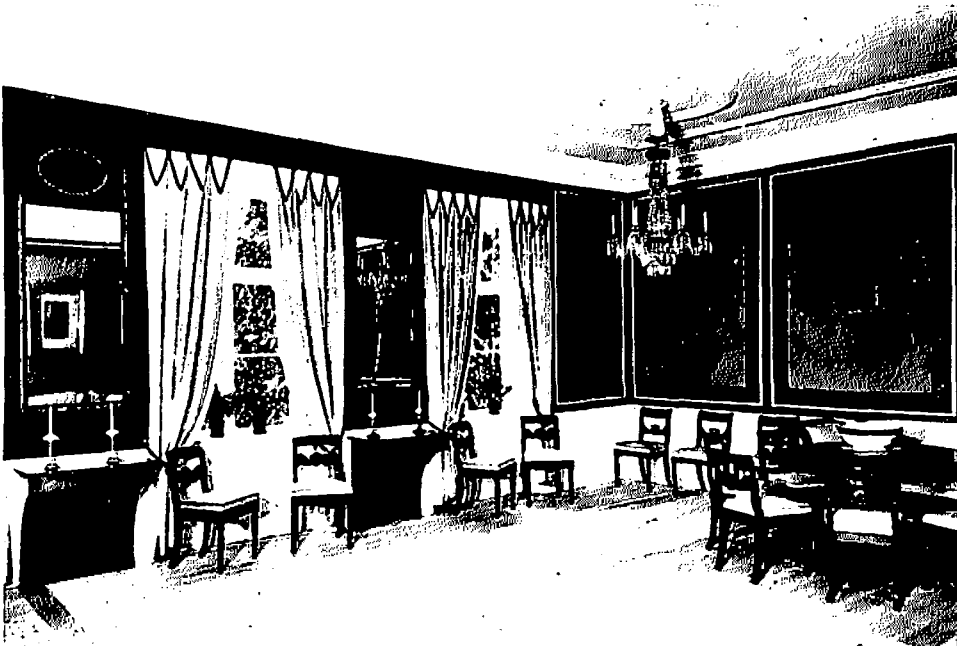
Etter å ha bestyrt avdelingen i 8 måneder, forlot Opstad museet 1. mai 1948 for å tiltre som fylkeskonservator i Østfold. I hans sted ble fra 1. juli konstituert mag. art. Jan Hendrich Lexow.

VII

Restaureringen av Ledaal ble som nevnt påbegynt mens Helen Engelstad var konservator, men det ble Lexow som fikk oppdraget å fullføre innredningen. Etter at Krohn-Hansens plan for istandsettelsen var godkjent av direksjonen 12. april 1946 og det dermed var slått fast at Ledaal som byens representasjonsbygning igjen skulle bli et hus med liv og fest, meldte tanken seg

om muligheten av å innrede bygningen slik at den også kunne være tjenlig som bolig for den kongelige familie ved besøk i Stavanger. En deputasjon oppnevnt av direksjonen fikk 22. september 1948 foretrede for H.M. Kongen. Den reviderte plan fikk Kongens godkjennelse.

Det var lite Lexow kunne utrette i 1948 idet han etter en måned ble sykemeldt. I samband med Rogalandsstevnet i september arrangerte Bondeungdomslaget ved fru Gunvor Trætteberg en utstilling i avdelingens lokaler av gamle drakter fra Rogaland. I anledning feiring av 100-årsdagen for Alexander L. Kiellands fødsel arrangerte Stavanger Kommunebibliotek en utstilling i rokokkosalen av manuskripter, bøker, aviser og fotografier. Det meste av konservators tid i 1949 gikk med til å tilse restaureringen av Ledaal og innrede lokalene, stort sett etter de foreliggende planer. Under istandsettelsen dukket det stadig opp nye problemer som ikke var forutsett, og på en del punkter måtte både restaurerings- og innredningsplanen endres.

Festsalen på Ledaal montert 1949 av Jan Hendrich Lexow.

Et utvalg av den kiellandske boksamling fra Ledaal ble foretatt av konservator sammen med bibliotekar E. S. Gundersen og deponert i avlåste glasskap i biblioteket i henhold til formannsskapets vedtak av 16. oktober 1947. Ved møbleringen brukte man i størst mulig utstrekning det inventar som fulgte huset ved kjøpet i 1936. Dette ble supplert med et utvalg fra museets samlinger og ved gaver.

Den høytidelige åpning av Ledaal fant sted 28. sept. 1949 der utvalgets formann, konsul L. W. Hansen, gjorde rede for istandsettelsens historie.

Det museale hovedproblem ved restaureringen og innredningen av Ledaal var at bygningen skulle tjene tre forskjellige formål som såvidt mulig ikke måtte komme i konflikt med hverandre: kongebolig, museum og representasjonslokaler for museet og byen ved spesielle anledninger. Erfaringene fra de 28 år siden åpningen er at museet har lykket med «den nye kombinerte indretning», som professor Francis Bull en gang karakteriserte løsningen.

Også etter åpningen har Ledaal mottatt gaver og deposita som har latt seg innarbeide i interiørene og som hver på sin måte er med å gi den besøkende kulturhistorisk og stilhistorisk informasjon. Og besøk fikk man, det første året nær 10 000. Frem til 1960 sank tallet jevnt til det stabiliserte på ca. 2000. Etter fremvisningen av serien «Skipper Worse» i TV i 1968, steg besøkstallet plutselig til vel 4700, men har senere falt tilbake til nivået fra begynnelsen av 1960-årene.

Av gaver til bruk på Ledaal som tilhører H.M. Kongen, skal nevnes et sølv-servise til 48 personer gitt i 1955 av A/S Tou i anledning firmaets 100-års jubileum. Det er kopiert etter et mønster i sen-empire som har vært brukt på Ledaal. Videre et glasservise gitt av Stavanger kommune i anledning H.M. Kongens regjeringsjubileum 1955 og laget etter modell av Ledaal-pokalene fra 1803, samt et fajanseservise gitt av direktør Axel Lund med dekor kopiert etter et ostindisk servise fra ca. 1800 på Ledaal.

Siden åpningen har forskjellige medlemmer av den kongelige familie bodd 10 ganger på Ledaal.

Av større arbeider utført ved hovedbygningen kan nevnes at pipene i 1953 måtte erstattes av attrapper på grunn av lekkasjer etter at de var gått av bruk. I 1959 ble stikkledningen fra Alexander Kiellands gate erstattet med plastrør, og luftledningene forsvant 1973 og 1975 da henholdsvis strømtilførselen og telefoninntaket ble lagt om til jordkabel. Ved bevilgning fra Norsk Kulturråd ble taket i 1966 pappet og lektet på nytt, og Stavanger kommune bekostet om-

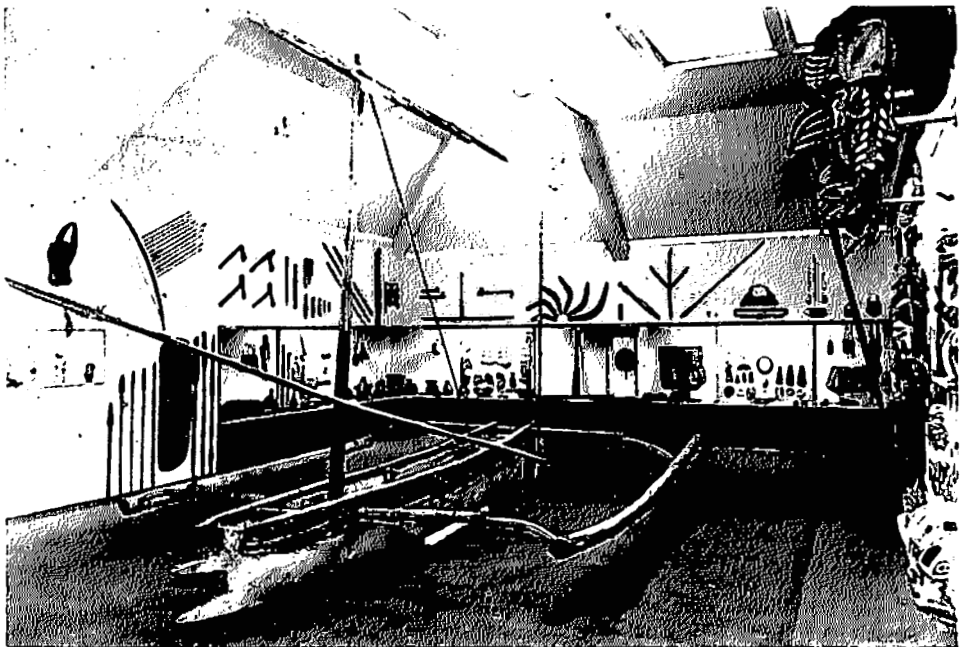
fattende oppussing 1969 og 1975. Som ledd i brannsikringen ble det 1952 anlagt brannkum bak låven i Alexander Kiellands gate, 1964 anbrakt slange-tromler i hver etasje og 1974 montert automatisk brannvarsleranlegg.

Låvebygningens garasjer ble frigjort 1953, og 150 m² ble omgjort til magasin for større gjenstander fra zoologisk og kulturhistorisk avdeling. I stallen ble steinsamlingene fra arkeologisk og kulturhistorisk avdeling plassert, mens en rekke større gjenstander som arkitekturdetaljer, kjøretøyer og kister ble magasinert på låven. Noe tilfredsstillende magasin er dette ikke, men noe bedre ble det etter at låvetaket ble pappet og lektet på nytt 1955 samtidig med utskiftning av låvegulvet. Steinsliperiet utenfor låvens østfløy ble oppsagt til fraflytning 1952. Da Ledaals utmerkete vaktmester, Andreas Erland, sluttet 1966 etter 17 år i tjenesten, ble hans leilighet i låvens vestfløy pusset opp før hans etterfølger, Martin Øglænd, flyttet inn.

I parken, som eies av kommunen, har bygartneren sørget for vedlikeholdet. De eldste trærne er like gamle som hovedbygningen. Orkanen 22. september 1969 var nær blitt en katastrofe for parken. 15 store trær veltet, likeså 10 av de 170 år gamle almene i alleen. I det kiellandske familiegravsted, som 1938 ble flyttet til Ledaal fra Kleven og innviet på nytt, ble museumsdirektør Thor B. Kiellands urne nedsatt 20. august 1963.

Til hjelp for publikum ved besøk på Ledaal utarbeidet Lexow en fører 1951 som kom ut på nytt 1965 i revidert utgave. Slik Ledaal nå fremstår, er der kulturhistorisk et ulegelig brudd i kontinuiteten. I to generasjoner – fra 1864 til 1930 – var Ledaal et hjem. Da byfogd Jonas Kielland døde 1930, ble det holdt auksjon over de fleste gjenstander som var anskaffet til hjemmet i løpet av de 66 årene. Fra et kulturhistorisk synspunkt kan man beklage at den blanding av arvegods og nyanskaffelser som reflekterte historismens hjemmemiljø, ikke kan vises på Ledaal. Desto verdifullere er det derfor at Wibecke Kloster skrev en bok om sitt barndomshjem. «Siste generasjon på Ledaal» forteller ikke bare om hvorledes stedets aldersverdier ble bevart frem til vår tid, men dokumenterer på en levende personlig og sjarmerende måte hvorledes det var å vokse opp i dette hjem med sine sterke slektstradisjoner, og hvorledes hennes foreldre med kjærlige hender vernet om huset og hjemmet. Boken ble først trykt som artikkel i Norsk Folkemuseums årbok «By og bygd» 1966 og året deretter utgitt av Stavanger Museum. Den ble straks utsolgt. 1975 utga Sandsgaard Forlag boken på nytt med et tillegg av Lexow om bygningens historie.

Da Lexow overtok ledelsen av kulturhistorisk avdeling, fra 1. juli 1949 som fast ansatt, var utstillingsrommene i 2. og 3. etasje i museet nymontert, og det ble de to andre avdelingens utstillinger som nå ble remontert. Den første større endring i kulturhistorisk avdelings utstillinger ble foretatt 1952 i forbindelse med museets 75-års jubileum. Den etnografiske samling ble etter forslag fra konservator montert i salen for kvinnearbeid på gården i 3. etasje. Samlingen hadde ligget nedpakket siden 1915. Da dette var en av de gjenstandsgrupper museets stiftere samlet på, var det naturlig å markere jubileet med et utvalg fra samlingen. Ved grupperingen og tekstingen fikk konservator hjelp av mag. art. Fredrik Barth. Det var meningen at monteringen av jubileumsutstillingen bare skulle være provisorisk, men direksjonen ønsket at den skulle bli stående, og bordmontrene ble derfor dekket med glass. Samtidig ble et rom i bondesamlingen for kjøkkenutstyr omgjort til et rom for malte kister og åklær fra Rysfylke.

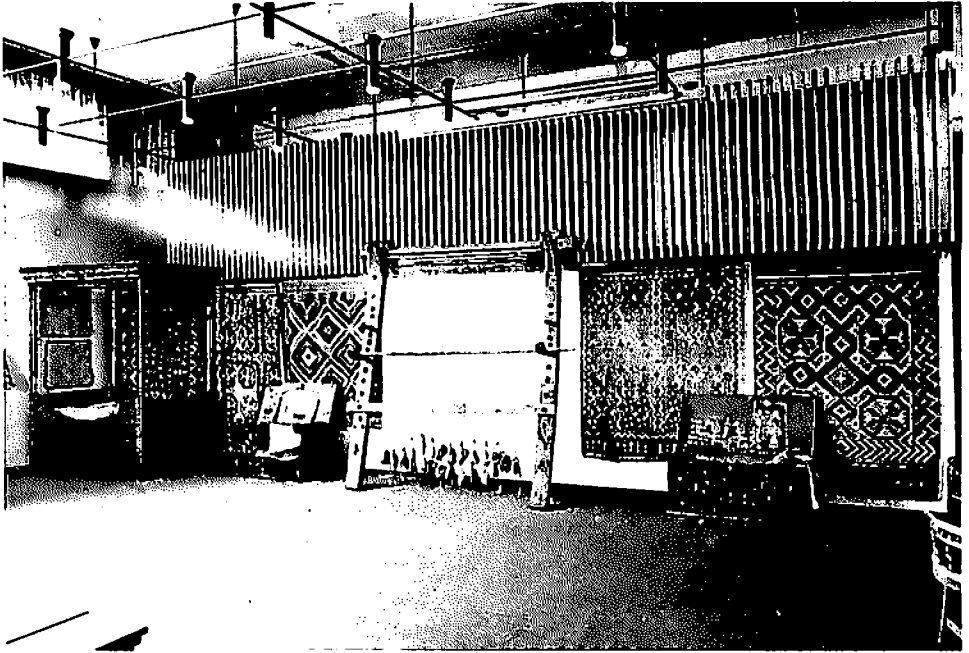

Den etnografiske samling montert ved 75-årsjubileet av Jan Hendrich Lexow.

Stavanger Museum hører til den eldre altomfattende museumstypen som forener kulturhistoriske og naturhistoriske samlinger under samme tak. Som ved de andre norske museer av denne typen har ledelsen måttet ta standpunkt til spørsmålet om i hvilken grad museet skal være en forskningsinstitusjon eller vesentlig ha sin virksomhet knyttet til utstillinger og publikumsservice. De økonomiske forhold har hittil ikke gjort det mulig å makte begge deler fullt tilfredsstillende. Til tross for at samlingene i meget lange perioder ble statiske, kan man ikke klage over besøkstallene. Men utstillinger og nymonteringer har alltid trukket nye grupper til museet. Museets ledelse har imidlertid stort sett prioritert forskningen. Særlig under Jan Petersens frem til 1958 og senere under Holger Holgersens ledelse er museet blitt internasjonalt kjent som forskningsinstitusjon.

Både når det gjelder midler og personale har den kulturhistoriske avdeling i de siste 30 år vært museets stedbarn. Frem til 1968 oversteg avdelingens utgifter bare tre ganger kr. 5000,-. Som oftest lå budsjettet nærmere 3000,- enn 4000,- kroner. Og bestyreren har i alle år manglet kontorhjelp. Det sier seg selv at under slike betingelser måtte forskningen prioriteres fremfor utstillinger. Den utadrettete virksomhet ble konsentrert om omvisninger, foredrag og publikasjoner.

De utstillinger avdelingen har arrangert i eget regi, har vært knyttet til bestemte gjenstandsgrupper. Foruten den etnografiske utstilling 1952 ble i 1950 fremvist et utvalg fra de fire stambøkene som er samlet av Gabriel Schanche Kiellands tre sønner under deres skoletid mellom 1802 og 1809 på Christiani Institutt i København. Utstillingen var montert på Ledaals utstillingsloft, og her ble i 1953 også stilt ut direktør Hans Tobiesens testamentariske gaver til museet. I samarbeid med Rogaland Historie- og Ættesogelag ble det 1966 laget en utstilling i museets nye utstillingssal av kisteplatene fra domkirken som dette år ble gjenfunnet på Riksarkivets loft. Den fikk tittelen «Gamle Stavangerslekter», og flertallet av platene var gruppert om slektene Godtzen, Smith og Kielland. Den var arrangert slik at den genealogiske sammenheng ble oversiktlig. Sommeren 1976 ble arrangert utstillingen «Tekstiler fra bygdene i Stavanger Museum». Tekstilkonservator Berit Hvam stod for montasjen. En ønsket å vise noen av resultatene av fru Hvams arbeide med tekstilsamlingen siden hun ble engasjert 1970 til å ta seg av den. En annen foranledning var de stadige henvendelser som røpet stor interesse for museets tekstiler. De hadde for det aller meste ligget i magasinet siden 1927.

Fra utstillingen «Tekstiler fra bygdene i Stavanger Museum» montert 1976
av Berit Hvam i museets nye sal.

Det samarbeid med Stavanger Brukskunstforening som Harald Hals hadde innledet i 1930-årene, fortsatte så lenge foreningen drev utstillingsvirksomhet. Konservator var således aktivt med som medlem av styret og i Brukskunstnerlagets styre, og ved samtlige utstillinger som foreningen holdt i 1950-årene, deltok han i planlegningen og monteringen. Ved utstillingene «Sting og søm» og «Barn i lek» i 1953 deltok avdelingen med utlån fra magasinene. Den sistnevnte utstillingen ble arrangert i samarbeid med museet.

Avdelingens utstillingslokaler har også gitt plass til gjestende utstillinger. 1951 ble kirkesamlingen og tre rom i bondesamlingen ryddet for Stavanger Rederiforenings jubileumsutstilling, og 1963 ble tre rom i bysamlingen stillet til disposisjon for utstillingen «Nubia og Nilen». Samme år arrangerte konservator i renessansesalen en jubileumsutstilling for Fortidsforeningens Stavangeravdeling. «50 år for norsk kulturvern».

I nybyggets utstillingssal, som har vist seg meget velegnet til formålet, har vært montert vandringsutstillingene «Juno Moneta» (1965), «Regalskipet Wasa» (1966), «Fremtiden for fortiden» og fotoutstillingen «Slik var det. Nærbilder av gamle Stavanger» (1970), «Russisk folkekunst og folkedrakter 1700–1900-årene (1973) og «Ville Vesten – myte og virkelighet (1975).

Den største og vanskeligste utstilling avdelingen har arbeidet med, er byens jubileumsutstilling 1975 som ble bestilt av kommunen. Den fikk navnet «Menneskene og byen. Stavanger 1125–1975» og ble montert i trappehallen og den del av 2. etasje som disponeres av avdelingen. De utstilte gjenstander ble flyttet opp i den avstengte bondesamling. Arkeologisk museums utstillingsavdeling stod for produksjon av utstillingen og ominnredningen av lokalene. Ansvarlig for resultatet var en arbeidsgruppe bestående av byarkivar Bjørn Utne, utstillingsleder Lillann Myrvold, designer Gunnar Rasmussen og konservator. Avdelingen var også sterkt engasjert ved den kirkehistoriske utstillingen i Bispekapellet 1975 både ved planlegningen og ved monteringen.

I og med at konservator har vært den eneste kunsthistoriker i fylket, har det i årenes løp vært lagt sterkt beslag på ham som omviser og foredragsholder. De fleste omvisninger har vært i museet, i domkirken, på Ledaal og på Utstein kloster. Han har vist rundt i 10 av fylkets kirker og på en rekke kunstutstillinger, i «Gamle Stavanger», «Gamle Skudeneshavn» og på Breidablikk. Foredragsvirksomheten har vært konsentrert om to hovedemner: arkitektur og miljøvern samt kunst og kunstindustri. Emnene har også omfattet byhistorie, kulturhistorie, håndverkshistorie, reiser, museologi og universitetsutbygging. Konservator har forelest i stilhistorie for lærerinneklassen ved Husflidskolen for unge jenter og om moderne malerkunst ved den kommunale kveldsskole for voksne. Ved kveldsskolen ledet han i 7 år kursene i hjemmeinnredning. Han har vært sensor i stilhistorie ved Teknisk aftenskole og har siden 1969 vært sensor i kunsthistorie grunnfag og mellomfag ved Universitetet i Bergen.

En nødvendig forutsetning for at avdelingen skal kunne fungere som forskningsinstitutt og kunne være til hjelp for alle som vender seg til museet for å få faglig hjelp til bestemmelse av antikviteter og mynt, er at håndbiblioteket er tilstrekkelig utbygget. Lexow så det som en oppgave å ruste opp avdelingens boksamling, og frem til 1967, da biblioteket ved bibliotekar Thurid Wishman overtok katalogiseringen, vokste håndbiblioteket utenom periodika med i alt 2436 bind ved gaver og kjøp. Dessuten har Lexow gitt ca. 600 særtrykk og småtrykk til bibliotek. I løpet av de første 20 år etter 1948 ble ca. halvparten

av avdelingens budsjett brukt til bokkjøp. Bokmassens vekst sprengte etter hvert all hylleplass på kontorene, og 1959 var det tvingende nødvendig å rydde en del av utstillingssamlingene for å skaffe plass til tidsskrifter og bøker. En vesentlig del av håndverksavdelingen samt apoteket i 2. etasje ble demontert og lagret for å gi plass for et bokmagasin for de tre avdelinger. Omordningen medførte at avdelingens ikke ubetydelige samling antikvariske bøker kunne tas opp fra kjelleren og gjøres tilgjengelig. Ved flytningen av bokmassen til biblioteket i nybygget ble rommet nyttet som foreløpig lager for de malte gjenstandene i kirkesamlingen. Etter tilråding fra konservator Bjørn Kaland ble i 1966 alt lagt flatt på gulvet for å hindre ytterligere avskallinger. Her lå sakene i 9 år inntil en bevilgning fra Norsk Kulturråd gjorde det mulig å engasjere sakkyndig hjelp for å fikse og restaurere de malte gjenstandene. Malerikonservator Rolf E. Johansen har stått for dette viktige konserveringsarbeide.

I nybyggets kjellermagasin fikk avdelingen disponere halvparten av plassen, og hit ble i 1969 tekstilskapene og våpensamlingen overført. Samtidig ble magasinets tresaker sprøytet mot insektangrep. Det gamle butikkinventar fra Stavanger Colonialforretning i Kirkegaten 15 som avdelingen tok vare på i 1972 med henblikk på et fremtidig handelsmuseum for byen, var det ikke plass til i avdelingens magasin. Det ble derfor overført til et midlertidig lager i Storgaten 27. Her er også lagret gammelt hermetiseringsutstyr som en håper å få plass til i et hermetikkmuseum på Stranden som det arbeides for. For tekstilsamlingen var det en stor fordel at avdelingen fra 1974 kunne disponere det tidligere røntgenrom i nybygget og her innrede et praktisk og formålstjenlig spesialmagasin slik at samlingen i motsetning til tidligere er tilgjengelig til enhver tid og er oppbevart på en forsvarlig måte.

Avdelingens publikasjonsvirksomhet har vært konsentrert til museets årbok, som i årene 1957 til 1972 ble redigert av konservator. I alt 16 større og mindre arbeider har Lexow publisert i årboken:

- 1949: En øreskål i Stavanger Muscum.
- 1951: Det Kiellandske familiegravsted.
- 1952: Skiftet etter Anders Rosenov.
- 1952: Stavanger Museums etnografiske samling.
- 1954: En magisk ring.
- 1956: Fra Canaan til Ledaal.
- 1956: Maleren Philip Henrich Kriebel.

- 1957: Trehodete guder og djevler i Norden. (Også utgitt 1958 av Gundersen & Moldestad Bergen A/S i anledning firmaets 100-års jubileum.)
- 1958: Rorhoder.
- 1960: Norges første sykkel og Thomas Fearnleys tegninger fra Ledaal.
- 1960: Kongsgård.
- 1961: Utstein kloster etter reformasjonen. (Også utgitt 1963 som nr. XLV i serien «Fortidsminner».)
- 1968: Stavanger rådhus.
- 1969: Gravminner fra Stavanger domkirke.
- 1969: Bilthugger Anders Smith og snekker Knut Eriksen.
- 1970: Mons Gabriel Monsens prospekter.

Av arbeider publisert andre steder kan nevnes:

- Skudesneshavn. Fortidsforeningens årbok 1953.
- Den sittende søyle i Bergen. Fortidsforeningens årbok 1955.
- Korskirkens historie. Årbok fra Bjørgvin Bispedømme 1956.
- Middelalderens steinkirker i Rogaland. Stavanger Turistforenings årbok 1957.
- Dikteren og byen. Ætt og Heim 1958.
- Foreign Influences on Norwegian Eigtheenth Century Furniture. The Connoisseur, februar 1960.
- Gamle Stavanger-hus. Kommunalteknikk nr. 47, 1960.
- Jærhuset. Festskrift til Guri Ånestad 1961.
- Christen Snekker. Ætt og Heim 1962.
- Roslandsguden. Fra haug ok heiðni 1964.
- Talgje kirke. Årbok for Stavanger Bispedømme 1964.
- Slottsarkitekten og Rogalands kirker. Årbok for Stavanger Bispedømme 1968.
- En bergensk empiresofa. Kunstindustrimuseet i Oslo, årbok 1968–69.
- Ådlandstova på Stord. Fortidsforeningens årbok 1969.
- Varhaug kirke. Frå by og bygd i Rogaland 1972.
- Stavanger domkirke. Årbok for Stavanger Bispedømme 1974/75.
- Stavanger ved inngangen til det 19. århundre. Stavanger på 1800-tallet. 1975.

Videre fire biografier i Norsk biografisk leksikon samt en mengde avis-artikler. I serien «Små hefter fra Stavanger og Rogaland» har konservator skrevet forord til Carl Lous: En Stavangersk Cicerone (1958) og Jens Zetlitz: Egenæs (1969) samt befordret i trykken Jens Zetlitz manuskript «Reise fra Stavanger til Wigedahl i Aaret 1800» (1968) og forsynt boken med forord og noter.

Konservators forskningsinnsats utvirket at han etter sakkyndig bedømmelse rykket opp til førstekonservator fra 1. januar 1963. De aller fleste av de artikler i årboken med kulturhistoriske emner som er skrevet av forskere fra andre institusjoner, er blitt til etter anmodning fra eller i nært samarbeid med konservator.

I ansettelsesbetingelsene 1949 inngikk at avdelingens bestyrer også skulle være sekretær for Stavanger avdeling av Foreningens til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Siden opprettelsen av lokalavdelingen 1912 hadde det vært et nært og nødvendig samarbeide mellom foreningen og museet. Direktør Jan Petersen satt som formann i 26 år, fra 1932 til 1958, og Lexow var i en årrekke styremedlem, varaformann 1968 til 1972 og deretter formann til 1976.

Etter opprettelsen av fylkeskonservatorstillingen i Rogaland 1966 er avdelingen blitt avlastet for mange av de antikvariske oppgaver som den inntil dette tidspunkt måtte ta seg av. Da konservator av egen erfaring kjente det arbeidsfeltet fylkeskonservatoren skulle dekke, fikk han i oppdrag å utarbeide stillingsinstruksen. Av denne fremgår bl. a. at arbeidsplassen skal være knyttet til museet, hvor arkiver og bibliotek er nødvendige redskaper for hans arbeide. Praksis har vist at dette er en meget effektiv og fornuftig ordning.

Ut fra en vurdering av hvilke vernesaker som har vært mest presserende, har avdelingens bestyrere etter siste krig engasjert seg sterkt i fylkets bygnings- og miljøvern. Kreftene ble i første rekke satt inn på fire hovedfelter i bygningsvernet: Utstein kloster, «Gamle Stavanger», «Gamle Skudeshavn» og Rogaland Folkemuseum. Ved direktør Jan Petersens initiativ oppnevnte foreningens styre i 1950 en byggekomité for Utstein kloster og en komité med redaktør J. Schanche Jonasen som formann og konservator som sekretær til å samle midler til restaureringen. Arbeidet etter arkitekt Gerhard Fischers planer kunne dermed begynne for alvor. I 1953 ledet Lexow rivningen av østfløyens treverk. De bygningsarkeologiske funn supplert med arkivstudier resulterte i en omfattende rapport, som ble lagt til grunn både for endringer i byggeplanene og for avhandlingen om klosteret etter reformasjonen i museets

årbok 1961. Ved innredningen av øst- og vestfloyen var museet behjelpelig med råd, med innkjøp av gammelt og nytt inventar og med deponering av en rekke møbler og andre gjenstander fra kulturhistorisk avdelings magasin.

Ved gjennomføringen av arkitekt Einar Hedéns plan fra 1951 om å bevare noe av bebyggelsen på Stranden i Stavanger, ble både Fortidsforeningens Stavanger-avdeling og museet sterkt engasjert. Hedéns anmodning til Stavanger-avdelingen i 1953 om å ta opp saken resulterte i oppnevning av et arbeidsutvalg som besørget oppmåling av 33 hus innen området. På grunnlag av utvalgets befaringer utarbeidet Lexow en fyldig rapport om strøket med kommentarer om hver enkelt boligs tilstand og kvalitet. Dette materialet lå til grunn for den debatt som fulgte frem til det konstituerende møte i foreningen «Gamle Stavanger» 11. november 1957. I styret har Lexow representert Riksantikvaren, han var dets første sekretær, og i årene 1960–64 var han formann. Arbeidet med gjennomføringen av planene for «Gamle Stavanger» tok meget tid de første årene, men etter utvidelsen av området til 79 hus i 1967 og til 160 hus i 1974, har konservator bare vært konsulent når det gjelder antikvariske og stilhistoriske problemer i området.

Kontakten med Skudeshavn ble knyttet 4. mai 1950 da konservator etter henstilling fra Fortidsforeningens styre, besøkte ladestedet og ble vist om av ordfører O. M. Wikre. Denne ønsket å oppnå et samarbeid med Fortidsforeningen for å sikre den gamle bydelens karakter for fremtiden.

I årene som fulgte ble bebyggelsen gjennomgått, og konservators artikkel fra 1953 ble trykt opp som propaganda for saken. I nært samarbeid med ordfører Wikre ble det arbeidet med å overbevise huseierne om hvilke verdier de forvaltet, og 27. mars 1968 kunne foreningen «Gamle Skudeshavn» konstitueres. I styret har konservator senere representert Fortidsforeningens Stavanger-avdeling.

Den tredje institusjon hvor samarbeidet med kulturhistorisk avdeling ble nært og fruktbart var Rogaland Folkemuseum. Dette museum er i dag et av landets største bygningsmuseer med over 50 bygninger spredt på Jæren og i Ryfylke. Konservator ble medlem av arbeidsutvalget 1950 og var varaformann i styret fra 1951 til han overtok formannsposten etter lærer Peder Heskestad i 1975. Rogaland Folkemuseum er Peder Heskestads verk. Han har skapt og ledet museet praktisk talt alene. Konservators bidrag til museet har stort sett innskrenket seg til utredninger i forbindelse med sikringen av Grødalandtunet og smien på Motland i Nærbø, Vika-tunet i Hjelmeland og Målarstova

og Homannsbua på Håland i Erfjord. Dessuten medvirket han til at planen om å reise et bygningsmuseum på Mostun i Stavanger ble oppgitt og Guggedalsloftet deretter flyttet til Kolbeinstveit i Suldal.

I 1951/52 remonterte han Høyland Bygdemuseum på Skeiane i Sandnes, og han har til Sauda kulturminnenemnd avgitt uttalelse om betydningen av å ta vare på Tveit-tunet og til Haugesund kommune om Christiansenhusets antikvariske verdi. Han har i flere saker vært rådgiver for Dalane Folkemuseum og gitt råd om remontering av Haugesund Museum i 1957. 1960 katalogiserte han Torger Ravndals samling (500 nr.) for Gjestal kommune og har gitt uttalelse til Sand kommune om J. Rasmussens samlinger.

Vervet som preses i Rogaland Akademi i årene 1960 til 1965 var ikke særlig tidkrevende. Det ble derimot stillingen som sekretær for Universitetskomiteen for Rogaland fra denne ble oppnevnt sommeren 1962. Formannen i museets direksjon, rektor Natvig Pedersen, anmodet eller rettere: nesten befalte konservator å påta seg vervet. Da denne innvendte at arbeidet nødvendigvis måtte gjøres i museets arbeidstid og således ville gå ut over hans innsats som museums mann, så repliserte Natvig Pedersen at arbeidet for å få en egen universitetsavdeling i Rogaland var viktigere, og med direktørens godkjenning tok konservator fatt som formannens nærmeste medarbeider. Ved siden av vanlig sekretærarbeid, referater og ekspedisjoner, hadde han som spesialoppgave å følge med i den offentlige diskusjon om universitetsutbygging såvel innenlands som utenlands. Ved alle forslag og uttalelser som utgikk fra komiteen før Natvig Pedersens uventede død 27. juli 1965, var konservator behjelpelig med utformingen. Også under hans etterfølger som komiteens formann, rektor Kjølvs Egeland, har arbeidet i komiteen krevet mye tid inntil Rogaland Distriktshøgskole var blitt et faktum.

Museets tilknytning til Rogaland Historic- og Ættesogelag har vært sterk. Direktør Jan Petersen var lagets første formann i 1948 etter sammenslutningen mellom Rogaland Historielag, der Petersen hadde vært formann siden 1940, og Rogaland Ættesogelag. Fra 1958 til 1975 var konservator styremedlem i laget. I perioden 1969–72 møtte han ofte i Norsk Kulturråd som varamann for dr. philos. Fartein Valen-Senstad.

Den største oppgaven kulturhistorisk avdeling har stått overfor i de senere år er istandsettelsen av Breidablikk. Bygningen er oppført 1880–82 etter tegninger av arkitekt Henrik Nissen for skipsreder Lars Berentsen. Miljøet i dette hjem fra historismen er merkelig vel bevart. Konservator kom i kontakt

Breidablikk. Oppført 1880-82 av Henrik Nissen for skipsreder Lars Berentsen.

med den lengstlevende av Lars Berentsens barn, Olga Berentsen, 20. januar 1953. Gjennom en lang rekke samtaler gjorde han det klart for henne hvilken betydning for Stavangers kulturliv det ville være om miljøet på Breidablikk kunne bli bevart for ettertiden. Til å begynne med var hun meget skeptisk idet hun ikke uten grunn mente at den stilperiode huset representerte ikke ble ansett for å være av interesse for hennes samtid. Samtalene førte til at hennes advokat Trygve Wyller diskuterte med konservator hvorledes tanken om bevaring av Breidablikk kunne realiseres. Lexow viste da til den ordning som var truffet mellom Norsk Folkemuseum og Stiftelsen Bogstad.

Ved Olga Berentsens testamente av 20. september 1954 kommer den samme kulturvilje og kjærlyhet til fødebyen til uttrykk som gjennom hennes bror Eriks donasjoner. Det legat som ifølge testamentet overtok eiendommen skal «søke å bevare de parkmessige anlegg på Breidablikk og slektens gamle hjem

der, – med et utstyr og inventar som har fulgt det i mine søskens og mine foreldres generasjon til minne om en svunden kulturperiode i byen».

Det skulle gå 8^{1/2} år før Stiftelsen Breidablikk var etablert og Stavanger Museum overtok det muscale ansvar. 1. august 1975 ble første etasje åpnet for publikum. Arbeidet med å gjøre 2. etasje tilgjengelig er i gang, og det er målet også å åpne kjelleren for de besøkende.

For Stavanger Museum er det av spesiell verdi at museet nå har hånd om et kulturmiljø som på en fremragende måte supplerer hjemmet på Ledaal på den andre siden av Eiganesveien. De to bygninger står som minnesmerker og symboler på to store oppgangstider i Stavanger. Den første under Napoleonskrigene, den annen under seilskipstidens kulminasjon. Lars Berentsens firma overlevet den store krise i 1880-årene og kontinuiteten ble bevart. Den re-vurdering av historismen som nå skjer og den etnologiske orientering i nyere kulturforskning vil forhåpentlig åpne øynene for det fine og stilferdige vernearbeid som i 80 år er ytet i dette fornemme stavangerske hjem.

Stavanger Museums kulturhistoriske avdeling har siden 1930 bare hatt *en* fast stilling – bestyreren. De ansatte har alle vært kunsthistorikere, og utviklingen har vist at dette har vært en riktig politikk av direksjonen. Slik utviklingen av velferdssamfunnet har vært i etterkrigstiden var det nødvendig å samle kreftene om det vernearbeid i byen og fylket som hastet mest, nemlig bygnings- og miljøvernet. Avdelingen må i årene som kommer få større personale slik at museet til enhver tid kan løse de oppgaver som melder seg og effektivt tjene det lokalsamfunn som vender seg til museet for lære sine røtter å kjenne.